

Дослідження стратегій досягнення життєвих цілей юнаків

А. О. Широких

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна
Corresponding author. E-mail: shyrokyh.nastya@gmail.com

Paper received 20.03.20; Accepted for publication 16.04.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-227VIII91-10>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню із позицій комплексного підходу стратегії досягнення життєвих цілей юнаками у процесі реалізації життєвого проекту. Стратегія досягнення життєвих цілей – це деталізований спосіб ефективного використання наявних ресурсів для досягнення основної мети. Використання діагностичного інструментарію продемонструвало, що більшість студентів надають перевагу пасивній стратегії досягнення життєвих цілей. Студенти факультету документальних комунікацій та менеджменту у процесі реалізації життєвих цілей надають перевагу активно-пластичній стратегії, студенти факультету іноземної філології обирають активно-ригідну стратегію досягнення життєвих цілей.

Ключові слова: юнацький вік, студентство, життєвий проект, життєві цілі, пасивна стратегія, активно-ригідна стратегія, активно-пластична стратегія.

Вступ. Юнацький вік найчастіше співпадає з періодом профорієнтації та професійної підготовки особистості. Однією з важливих сучасних тенденцій розвитку вищої освіти в Україні є спрямованість процесу професійної підготовки студентів не лише на формування в них ряду загальних, професійних компетентностей, але й спеціальних компетентностей саморозвитку ціннісно-сміслових імперативів життєдіяльності, побудови чітких життєвих цілей, щоб бути суб'єктом їх проектування у вимірах просторово-часового континууму свого життя. Досягнення особистістю в період пізньої юності соціальної зрілості значно розширює її потенціал із проектування свого життя. Висока складність осмислення особистістю у період пізньої юності власних цілей обумовлює багатокритеріальність їх визначення.

Короткий огляд публікацій по темі. У роботах сучасних учених феномен «життєвого проектування» розглядається як складний процес реалізації особистістю власного життєвого проекту у вимірах соціальної взаємодії. Так, згідно з О.М. Кімбергом і А. А. Лузаковим, життєвий проект являє собою різні види внутрішньої й зовнішньої активності особистості, спрямовані на досягнення життєвих цілей [2].

За розумінням Т. М. Титаренко, проектування суб'єктом власного майбутнього неможливо уявити без визначення нею життєвих цілей. Основна функція життєвих цілей полягає в актуалізації життєвих смислів особистості. Життєві цілі сприяють розумінню особистістю подій власної життєдіяльності та своєї ролі в цьому процесі. Конструюючи життєві цілі, особистість аналізує події свого життя з метою відшукування оптимальних засобів для їх успішної реалізації [7].

Невід'ємною складовою життєпроекування, згідно І. С. Кону є життєві цілі. Дослідник підкреслив, що життєві цілі являють собою складну ієрархічну систему, становлення якої нерозривно пов'язане з смислоутворювальними мотивами [3]. Висока складність осмислення особистістю власних цілей обумовлює багатокритеріальність їх визначення. Так, О. Ю. Фрідман наголосив на тому, що в процесі побудови динамічної ієрархії власних цілей суб'єкт враховує терміновість, важкість, вірогідність успішності реалізації цілі [9].

У роботах А. Ерізмала, О. В. Люсової зазначено, що становлення цілей життя особистості нерозривно пов'язане з її актуальною життєдіяльністю. За О. В. Люсовою, саме наявність життєвих цілей, наприклад, у юна-

цькому віці визначає осмисленість їх навчально-професійної діяльності, соціальної активності [4]. А. Ерізмал підкреслив, що визначеність життєвих цілей підвищує психологічне благополуччя й переживання задоволеності своїх потреб у теперішньому [10]. Таким чином, життєві цілі – це форма прогнозування особистістю результатів своєї активності в бажаному майбутньому.

Домінування однієї із стратегій досягнення життєвих цілей пояснюється тим, що впродовж пізнього юнацького віку суб'єктність життєвої перспективи юнаків підвищується. А. К. Прімою зазначено, що вже на ранніх етапах професійної підготовки юнаків відбувається деталізація як внутрішніх ресурсів самоздійснення бажаних життєвих перспектив, так і визначення необхідності й конкретних форм соціальної підтримки для досягнення бажаних життєвих результатів [6].

Згідно з результатами досліджень Л. В. Помиткіної, в пізній юності особистість вже набуває здатності до конструювання активно-пластичної стратегії створення життєвих цілей, яка відображає її спрямованість на реалізацію проекту свого життя в поєднанні з толерантністю до процесів життєпроекування інших людей. Втім, поширеною в юнацькому середовищі є і активно-ригідна стратегія, що виявляється у високій конкурентності, прагненні до першості, спрямованості на реалізацію переважно егоцентричних прагнень у своєму майбутньому. Пасивна стратегія сучасних юнаків характеризується докладанням ними досить помірних зусиль для цілеспрямованої саморегуляції свого майбутнього [5].

Ціль – визначити із позицій комплексного підходу поняття життєвих цілей особистості, діагностувати основну стратегію досягнення життєвих цілей юнаками у процесі реалізації життєвого проекту.

Матеріали і методи. Методика «Діагностика стратегій досягнення цілей» М. П. Фетискіна, В. В. Козлова, Г. М. Мануйлова дозволяє дослідити загальний, деталізований спосіб ефективного використання наявних ресурсів для досягнення основної мети. Стратегія як спосіб дій стає особливо необхідною в ситуації, коли для прямого досягнення основної мети недостатньо наявних ресурсів. Методика дозволяє виявити три стратегії: пасивна, активно-ригідна, активно-пластична. Про ступінь виразності кожної з них можна судити за такими показниками: 5-6 балів – висока; 3-4 бали – середня. 1-2 бали – низька. Пасивна – характеризується надмірною обережністю, відмовою від першості, соціальною закритістю. Активно-

ригідна – проявляється в підвищеному прагненні до першості, лобюванні, демонстративної самопрезентації. Подібні особи відрізняються високою критичністю до оточуючих і низькою – до самого себе. Активно-пластична є типовою для людей, що поєднують в собі належну «пробивну» силу з комунікативною «дипломатичністю». Таким особам притаманні адекватність цілей і способів їх досягнення, компромісність і впевненість в професійно-діяльній сфері [8].

Експериментальне дослідження проводилося упродовж 2018-2019 років на базі Рівненського державного гуманітарного університету. В якості генеральної сукупності було обрано респондентів юнацького віку (17-25 років) Рівненської області, які навчаються у ВЗО. Вибіркова сукупність складала 110 студентів різних факультетів навчання. Оскільки участь респондентів у дослідженні була добровільною, а також мало місце прагнення дослідника формувати вибірку з одиниць генеральної сукупності не стільки зручних, скільки з певними ознаками, вибірка формувалась за допомогою не випадкового (спрямованого) відбору – доступна вибірка. Вибіркова сукупність за гендерною ознакою відповідає даному параметру у генеральній сукупності

Із 110 студентів у експерименті взяли участь 18 чоловіків та 92 жінки. Вибіркова сукупність представлена наступними факультетами навчання: психолого-природничий, документальних комунікацій та менеджменту, педагогічний, іноземної філології, та факультет історії, політології та міжнародних відносин.

Результати та їх обговорення. Результати діагностики 110 респондентів юнацького віку, що навчаються на різних факультетах Рівненського державного гуманітарного університету представлено у таблиці нижче.

Таблиця Відсоткове співвідношення тенденції вибору стратегії досягнення цілей респондентів різних факультетів навчання

Факультети навчання	СДЦ		
	П	АР	АП
Психолого-природничий	89	5	6
Документальних комунікацій та менеджменту	21	7	72
Педагогічний	93	5	2
Іноземної філології	14	67	18
Історії, політології та міжнародних відносин	87	9	4

*Примітка: П – пасивна; АР – активно-ригідна; АП – активно-пластична; З – змішаний тип; СДЦ – стратегія досягнення цілей; N=110

Із табл.1 видно, що більшість респондентів, що продемонстрували надання переваги пасивній стратегії досягнення життєвих цілей. Зокрема, 89% студентів психолого-природничого факультету, 93% студентів педагогічного факультету та 87% студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин у процесі досягнення своїх життєвих цілей характеризується надмірною обережністю, відмовою від першості, соціальної закритістю.

У руслі дослідження О. М. Гріньової констатовано, що пасивна стратегія досягнення життєвих цілей є найменш продуктивною для життєпроекування. Пасивна стратегія характеризується низькою ініціативністю досліджуваних в організації свого буття, орієнтацією на життєві завдання, поставлені іншими людьми, високою стереотипністю вибору цілей життя. Опитувані віком 17-18 років

створюють малореалістичні когніції своїх життєвих цілей і планів. У віці 19 років конструюють окремі соціально стереотипні цілі самореалізації в вузькому життєвому просторі. У 20-21 рік створюють цілі й відповідні їм плани в 1-2 модулях життєпроекування [1]. Ці когніції вкрай мало інтегруються зі структурами життєвого проекту юнаків. Становлення цієї стратегії найчастіше відображає двовимірну, розгорнуту в життєвому просторі або одновимірну, короткочасну структуру життєвих цілей.

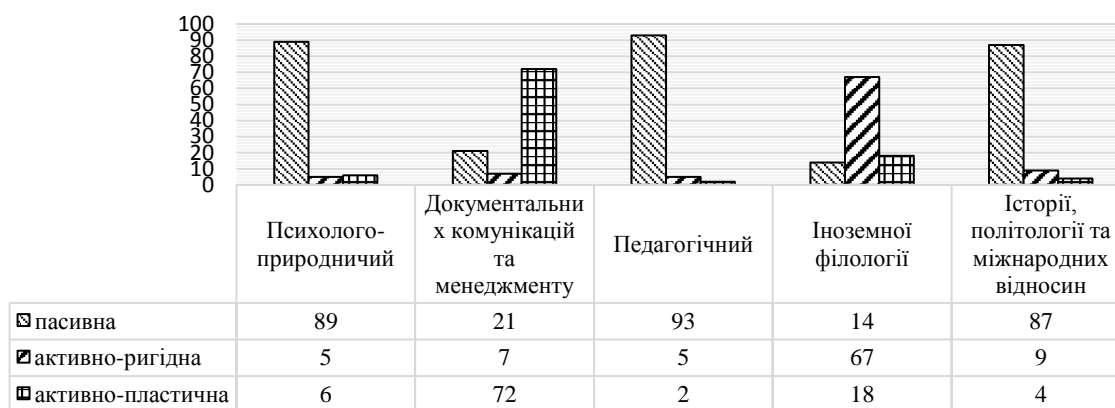
72% студентів факультету документальних комунікацій та менеджменту у процесі досягнення та реалізації життєвих цілей надають перевагу активно-пластичній стратегії, що характеризує респондентів, як людей, що поєднують в собі належну «пробивну» силу з комунікативною «дипломатичністю», адекватність цілей і способів їх досягнення, компромісність і впевненість в професійній діяльності.

Найбільш сприятливою для життєвого проектування юнаків є активно-пластична стратегія. О. М. Гріньова стверджує, що у ранньому юнацькому віці (17-19 років) респонденти, обираючи дану стратегію створюють автономні життєві цілі й плани, що відображають їх образ ідеального майбутнього. Юнаки реконструюють переважно більшість цілей та відповідних їм планів, реалізуючи в них когніції автономних альтруїстичних смисложиттєвих орієнтацій. У віці 20-21 рік юнаки здійснюють постійний саморозвиток вже створених життєвих цілей і планів. Значена стратегія виявляється в конструюванні юнаками життєвих цілей на основі власних смисложиттєвих когніцій, деталізованих планів, реалістичного й гнучкого прогнозу майбутнього [1]. Вона забезпечує створення респондентами тривимірної або двовимірної, що наближується до неї, структури життєвих цілей.

67% студентів факультету іноземної філології обирають активно-ригідну стратегію досягнення життєвих цілей, що проявляється в підвищеному прагненні до першості, лобюванні, демонстративної самопрезентації; високої критичності до оточуючих і низькою – до самого себе.

Активно-ригідна стратегія виявляється у спрямованості на конкуренцію з іншими людьми, перевернення їх досягнень. Становлення активно-ригідної стратегії юнаків відбувається переважно на основі соціально стереотипних цілей життя. Ця стратегія містить відповідні життєвим цілям, але не повні й однобічні плани, гнучкість прогнозування майбутнього не є вираженою. Вона супроводжує конструювання юнаками двовимірної, сконцентрованої у вузькому життєвому просторі, або одновимірної, презентованої у вузькому життєвому просторі, структур життєвих цілей. Ці молоді люди віком 17-18 років конструюють стереотипні життєві цілі й плани, що відображають соціально детерміновані патерни життєпроекування. 19-річні юнаки створюють окремі цілі, що втілюють їх автономні, переважно гедоністичні й статусні, смисложиттєві когніції. Юнаки мало виявляють готовність до побудови життєвого проекту. В віці 20-21 рік досліджувані виробляють деталізований життєвий проект, що має для них високу цінність. Вони помірно виявляють готовність до його змін, навіть якщо усвідомлюють його невідповідність життєвим обставинам [1].

Для більш наочного сприйняття результатів дані таблиці представлено на рисунку нижче.

Висновки. Юнацький вік співпадає з періодом професійної підготовки особистості, тому є сенситивним для дослідження потенціалу з проєктування життя. Життєве проєктування – складний процес реалізації особистістю власного життєвого проєкту у вимірах соціальної взаємодії. Життєві цілі сприяють розумінню особистістю подій власної життєдіяльності та своєї ролі в цьому процесі. Життєві цілі – форма прогнозування особистістю результатів своєї активності в бажаному майбутньому. Використання методики «Діагностика стратегій досягнення ці-

лей» М. П. Фетискіна, В. В. Козлова, Г. М. Мануйлова дозволило визначити спосіб ефективного використання наявних ресурсів для досягнення основної мети. Експериментальне дослідження виявило наступні тенденції: більшість респондентів продемонстрували надання переваги пасивній стратегії досягнення життєвих цілей; студенти факультету документальних комунікацій та менеджменту у процесі досягнення та реалізації життєвих цілей надають перевагу активно-пластичній стратегії, студенти факультету іноземної філології обирають активно-ригідну стратегію досягнення життєвих цілей.

ЛІТЕРАТУРА

- Грінцова О.М. Психологія проєктування особистістю життєвого шляху: юнацький вік: монографія, Вінниця: Нілан, 2018. 461 с
- Кімберг А.Н., Лузаков А.А. Личностные проекты: мотивационные, когнитивные и ситуационные детерминанты // Научный журнал Кубанской гос. академии управления, 2012. № 78 (04). С. 1-13.
- Кон И.С. Дружба, 4-е изд., СПб.: Питер, 2005. 330 с.
- Люсова О.В. Цель как смысложизненная детерминанта настоящего в юношеском возрасте: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.05, Ярославль, 2007. 216 с.
- Помиткіна Л.В. Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень: монографія, К.: Кафедра, 2013. 381 с.
- Прима А.К. Представление о перспективе будущего как характеристика субъектности студентов // Известия ЮФУ. Технические науки, 2010. Том 111, №10. С. 221-226.
- Титаренко Т.М. Нариси до соціально-психологічної теорії особистісного життєконструювання // Психологічні науки: проблеми і здобутки, 2014. Вип. 5. С. 172-186.
- Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп, М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. 490 с.
- Фридман А.Ю. Очередность жизненных целей личности и их субъективная мотивационная значимость: дисс. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07, М., 2004. 149 с.
- Eryilmaz A. Satisfaction of Needs and Determining of Life Goals: A Model of Subjective Well-Being for Adolescents in High School // Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri. Educational Sciences: Theory & Practice, 2011. 11(4). P. 1757-1764.

REFERENCES

- Hriniova O.M. The Psychology of Life-Path Design: Adolescence: Monograph, Nilan, Vinnytsia, 2018. 461 P.
- Kimberg A.N., Luzakov A.A. Personality projects: motivational, cognitive and situational determinants // Scientific Journal of Kuban State Academy of Management, 2012. No. 78 (04). P. 1-13.
- Kon I.S. Friendship, 4th edition, Saint Petersburg: Piter, 2005. 330 P.
- Liusova O.V. The Goal as a Life-Purpose Determinant of the Present in Adolescence: Dissertation of Cand. Sci. (Psychology) Speciality: 19.00.05, Yaroslavl, 2007. 216 P.
- Pomytkina L.V. The Psychology of Making Strategic Life Decisions by a Person: Monograph, Kyiv: Kafedra, 2013. 381 P.
- Prima A.K. The Idea of Future Prospect as a Characteristic of Student Agency // Izvestiya SFedU, Engineering Sciences, 2010, Vol.111, No. 10. P. 221-226
- Tytarenko T.M. Essays on Social and Psychological Theories of Life Construction // Psychological Science: Problems and Achievements, 2014. Issue 5. P. 172-186.
- Fetiskin N.P., Kozlov V.V., and Manuilov G.M. The Socio-Psychological Diagnostics of Personality and Small Group Developments, Moscow: The Institute for Psychotherapy Press, 2002. 490 P.
- Fridman A.I. The Prioritization of Life Goals of a Person and their Subjective Motivational Significance: Dissertation of Cand. Sci. (Psychology): Speciality:19.00.07, Moscow, 2004. 149 P.
- Eryilmaz A. Satisfaction of Needs and Determining of Life Goals: A Model of Subjective Well-Being for Adolescents in High School // Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri. Educational Sciences: Theory & Practice, 2011. 11(4). P. 1757-1764.

The Study on Strategies for Life Goals Achievement of Young Men A. O. Shyrokyyh

The article focuses on research of strategies for life goals achievement by young men in the process of realization of life project from the position of integrated approach. The strategy for life goals achievement - is a detailed way of an effective usage of available resources for achievement of the main goal. The usage of a diagnostic toolkit shows that the majority of students prefers a passive strategy for life goals achievement. Students of Documentary Communication and Management Faculty prefer 'active flexible strategy' in the realization process of life goals achievement, and students of Foreign Philology chose 'active rigid strategy' for life goals achievement.

Keywords: late adolescence, students, life project, life goals, passive strategy, active rigid strategy, active flexible strategy.